

РЕЦЕНЗІЇ. ПОДІЇ

DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/fpl.2018.131.2151>

ІСТОРІЯ ТА СЬОГОДЕННЯ ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧОГО АНАЛІЗУ

Рецензія на монографію:

Шмігер Тарас. Перекладознавчий аналіз – теоретичні та прикладні аспекти: давня українська література сучасними українською та англійською мовами : монографія / Тарас Шмігер. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2018. – 510 с.

Перекладознавчий аналіз можна вважати маркером розвитку самої теорії перекладу, адже прогрес ідей пізнання та знання сприяє уточненню й подальшому удосконаленню аналітичного інструментарію будь-якої дисципліни. Систематичне вивчення проблематики аналітичного інструментарію в перекладознавстві, пов'язане з теорією перекладу та історіографією перекладознавства, прямо впливатиме на критику та практику перекладу, а в дальшій перспективі – на теорію та дидактику перекладу. Саме тому важливою є систематизація поглядів на стан оцінки перекладів та її потенціал удосконалення. Такі завдання ставить перед собою монографія Т. В. Шмігера «Перекладознавчий аналіз – теоретичні та прикладні аспекти: давня українська література сучасними українською та англійською мовами», яку присвячено методології та окремим методам перекладознавчого аналізу, що їх можна застосовувати у міжмовному та внутрішньомовному перекладі художніх текстів.

У центрі уваги твори давньої української літератури та їхні переклади сучасними українською та англійською мовами, які стимулюють науковий пошук також у таких галузях перекладу, як переклад часовіддалених текстів і релігійний переклад. Визначаючи своїм завданням «окреслити потенціал й обмеження застосування різних методів аналізу для оцінки якості перекладу» (с. 22), автор застосовує когнітивні, комунікативні та аксіологічні методи оцінювання, що поглиблює можливості інтерпретації художнього тексту, не лише часовіддаленого, а й сучасного.

Обсяг та обшир спостережень залучають значний фактаж, почерпнутий із теоретичних текстів донаукового й наукового перекладознавства та художніх творів давнього періоду нашої літератури в оригіналах та перекладах. Усі факти, використані для унаочнення зроблених висновків, ретельно паспортизовані та дібрані, перевірені та уточнені за численними лексикографічними джерелами, зокрема, використано найрізноманітніші довідники, теоретичні розвідки та енциклопедичні праці. Об'єктивність і вірогідність результатів дослідження забезпечує детальний аналіз емпіричного матеріалу. Автор звертає особливу увагу на історичну динаміку українського семантичного простору, а тому для кращого опису залучає історичні словники української, англійської, грецької, латинської, польської мов, що дає змогу схарактеризувати й унаочнити особливості рецепції текстів серед сучасних читачів.

Перший розділ монографії присвячено історико-теоретичним аспектам перекладознавчого аналізу та досліджуваного матеріалу. Автор простежує розвиток поглядів на оцінку перекладів упродовж тисячолітньої української літератури й науки в Україні та обґрунтовує античні, слов'янські та західноєвропейські впливи й паралелі, суголосні з думками українських мислителів. Звісно, цей підрозділ сам міг би бути окремою чималою монографією, проте він виконує всі головні завдання, які ставить дослідник для з'ясування суті й потенціалу перекладознавчого аналізу на сучасному етапі його розвитку. Аналіз філософських засад аналізу та його реалізація в сучасній критичній практиці дають змогу осмислити його теперішні принципи та шляхи подальшого удосконалення. Історія перекладу давньої української літератури сучасними мовами становить очевидну практичну – історичну й бібліографічну – цінність, адже перекладознавці одержали упорядкований матеріал, який використовуватимуть для нових цікавих студій. Підрозділи, присвячені релігійному та внутрішньомовному перекладу, виходять за рамки головної мети дослідження, але вони вмотивовані практичною роботою з текстами, які головно релігійні і які ніколи не розглядалися крізь призму «українсько-українського» перекладу. Окремо варто наголосити на узагальненні, що перекладознавство дає для розуміння нашої національної літератури (оригінальної та перекладної).

У другому розділі автор застосовує методи когнітивної лінгвістики для глибинного розгляду лексем «благодать», «калугер», а також термінів на позначення емоцій. З теоретичного погляду дослідник вдало поєднав когнітивістські ідеї західних та українських дослідників. Хоча сучасна когнітивістика більше схильна до психологічних досліджень, авторові монографії вдалося розшукати та застосувати все-таки текстоцентричні методи аналізу, що дало цікаві результати для прочитання середньовічних текстів.

Третій розділ зосереджено на комунікативних категоріях, які можна використати для оцінки якості перекладу. Дослідник застосував принципи теорії наратології, релевантності та аргументації, використав здобутки риторики та обґрунтував «кондакарну поетику» як окреме явище філологічного пошуку. Підбір текстів потребує глибокого фахового аналізу, оскільки і хронологічні рамки досить широкі (твори охоплюють X – початок XVII ст.: «Повість минулих літ», «Києво-Печерський патерик», «Сказання про святих Бориса й Гліба»), і в аналізі залучено різні мови (твір Мелетія Смотрицького написано польською мовою). Підрозділ, де розглядається «Тренос» Мелетія Смотрицького, також висвітлює окремі проблеми перекладу з близькоспоріднених мов.

У четвертому розділі проаналізовано три тексти XVII–XIX ст. крізь призму культури й аксіології. Для розгляду «Катехизму» Петра Могили дослідникові довелося застосувати ще дві мови – грецьку й латинську, які допомагають простежити різні пласти культурного, релігійного та суспільного розвитку, що закодувалися в лексемах. Саме грека й латина діють як *tertium comparationis* для української та англійської мов. У другому підрозділі на матеріалі одного діалогу Григорія Сковороди розкрито можливості та обмеження застосування постколоніальної теорії перекладу для цілей аналізу тексту. Третій підрозділ узагальнює використання етнографічного підходу до текстуального аналізу, коли на перше місце виходять засоби передачі колективної пам'яті мовними одиницями. Результати цього методу перекладознавчого аналізу можна використати для оцінки якості перекладів фольклорних та історичних творів.

Варто відзначити ґрунтовну джерельну базу дослідження (понад 800 позицій), яка слугуватиме дослідникам теорії, критики та історії перекладу, зокрема стимулюватиме подальше вивчення історії перекладу давньої української літератури в Україні та в англофонному світі, адже дослідник зібрав, зафіксував й охарактеризував уся наявні переклади двох мовних пар (давньоукраїнська-англійська та давньоукраїнська-новоукраїнська). Науково-допоміжний апарат охоплює два показники – іменний і тематичний, що спростить користування книгою та заакцентує окремі дослідні питання. Розлоге англomовне резюме (21 сторінка) дасть змогу англomовному читачеві зрозуміти основні положення монографії, що відкриває їй шлях у широкий світ.

Монографія Т. В. Шмігера «Перекладознавчий аналіз – теоретичні та прикладні аспекти: давня українська література сучасними українською та англійською мовами» поєднує різні аспекти теорії, історії та практики перекладу та переконливо обґрунтовує перекладознавчу концепцію оцінки тексту, що відкриватиме нові горизонти для вивчення міжкультурних контактів і для перекладознавчих досліджень крізь призму критики перекладу та теолінгвістики.

Ця надзвичайно ґрунтовна, системна праця є справжнім звершенням у галузі сучасних перекладознавчих студій, спирається на сучасний підхід до застосування теорії перекладу та вирізняється нетривіальним, свіжим баченням місця давньої української літератури у процесі становлення та самоідентифікації українського етносу. Безперечно, вона є кроком уперед до визначення нових векторів українського перекладознавства, відкриває нову наукову дискусію, а відтак не може пройти повз увагу сучасного читача-перекладознавця та кожного науковця, зацікавленого в дослідженні перекладу української літератури.

Олена МАТЕРИНЬСЬКА,
доктор філологічних наук, професор
кафедри германської філології і перекладу
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

Рецензія надійшла до редколегії 15.11.2018

Прийнята до друку 29.11.2018